

NYFIKEN – på Älvkulla

Älvkulla (Elvkulla), eller Mjolkulla som det här gårdsläget kallades tidigare, har en omväxlande historia som inneburit stora förändringar på platsen. Troligen skulle 1700-talsbonden som kom med sin säd till Mjolkulla kvarn ha svårt att känna igen sig idag. Mjolkulla gård låg då på en liten ö i Svartån omgivet av ett öppet landskap med åker och ängsmarker.

Ån strömmade naturligt och hade ett litet vattenfall där kvarnen låg.

De större förändringarna inleddes med kraftstationsbygget i slutet på 1800-talet och fortsatte på 1930-talet när fallet sprängdes bort. Stora mängder sprängsten, grus och sand blev över och lades runt gården som ifyllnad av tidigare sankmarker och åfåror. Lilla holmen och stora holmen försvann och blev en del av ”fastlandet”. Ser du själv några fler förändringar?

Mjolkulla kvarn – kunglig egendom

Under medeltiden utnyttjades vartenda litet fall eller strömsträcka till kvarnverksamhet. Vid Mjolkulla låg gårdens kvarn och Egebytorps kvarn på ömse sidor om ån. Mjolkulla kvarn omnämns för första gången 1543 i Gustav Vasas fogderedovisning för Hovs län. Mjolkulla var då ett sk frälsehemman med egen kvarn och ägdes av kungen själv. Bland det 10-tal kvarnar som fanns nedströms Kungsbron var Mjolkullas genom åren en av de minsta och tycks tidvis mer ha fungerat som gårdskvarn. Kvarnen förblev troligen i drift ända in på 1800-talet.

Kraftstationen i Älvkulla, tidigare stavat Elvkulla Elkraftspionjären Carl Enderlein byggde Mjölby's första kraftverk vid Elvkullafallet. Han började leverera el till belysning av samhället redan år 1893 vilket gjorde Mjölby till ett av de första landsortsområdena i landet som elektrifierades. Kraftverksepoken vid Elvkulla blev dock kort då kapaciteten på fallet var så låg att det var svårt att erbjuda stabila elleveranser och få ekonomi på verksamheten.

Elvkullafallen inköptes år 1892 av Carl Enderlein som också lät uppföra dagens huvudbyggnad. Notera de stora askarna (träden) till vänster i bild. Den ena står kvar än idag! Fotografiet som vi fått låna av Per-Arne Carlsson, Älvkulla, är från början av 1900-talet, fotograf okänd.

År 1927 invigdes kommunens stolthet, Mjölby kraftstation som var tänkt att ersätta de små kraftverken. Fallkapaciteten vid Elvkulla inkorporerades med den stora kraftstationens genom att fallet sprängdes och muddrades bort 1934.

Industriverksamhet på 1900talet

Den röda byggnaden närmast ån och bron uppfördes (byggdes om till nuvarande skepnad?) efter muddringen och har hyst både en ledstångsfabrik och textil industri t ex producerades möbelstoppning av tyg/lump. På 40- och 50-talet gjorde man axelvaddar.

Lägg märke till det gamla ”ledspelet” som än idag sticker ut från byggnaden. Det användes för att lyfta in tygbalar och annat under industriepoken.

Hamlade träd vid ”Gula bron”

Bron över Svartån vid Älvkulla har i folkmun länge kallats ”Gula bron”. På Egebysidan finns en rad med hamlade träd. Förr hamlades det mer allmänt för att få lövkärvar till vinterfoder men idag är orsaken oftast att man inte vill ha stora trädskronor vid hus och vägar.

Både de hamlade träden och de stora vårdträden inne vid böningshuset är av trädslaget ask som brukar hysa intressanta lavar och mossor när de blir gamla.

Kungsfiskaren – en exotisk skönhet med säregt utseende

Håll ögonen öppna när du passerar Gula bron så kanske du får se en av Sveriges vackraste fåglar! Kungsfiskaren skimrar likt en brokig ädelsten när han kvickt kommer flygande under bron eller sitter och spanar

efter fisk från en lågt hängande gren. Liten som en domherre är han men så iögonfallande att han är svår att missa. Lätet är ett genomträngande, skarpt tzi. Vissa år häckar det kungsfiskare i de branta slänterna utmed Svartån där bona grävs ut som hålor i sanden. Då har kungsfiskarföräldrarna bråda dagar med att fiska till alla sina hungriga ungar. Har du tur kanske du får se dem ryttla (stå stilla i luften med fladdrande vingar) för att sedan skjuta ned i vattnet efter småfisk, användande den långa näbben som en harpun.

Kungsfiskare stannar vid öppet, strömt vatten om vintern blir mild så det finns chans att se dem även vintertid!

Denna skylt har producerats med hjälp av statligt bidrag via Länsstyrelsen i Östergötland.

Text: Ingrid Bergengren
Illustration: Emanuel Myrhede
Layout: Text & Bild i Motala

Mjölby Kommun

Miljökontoret